

KÍNA

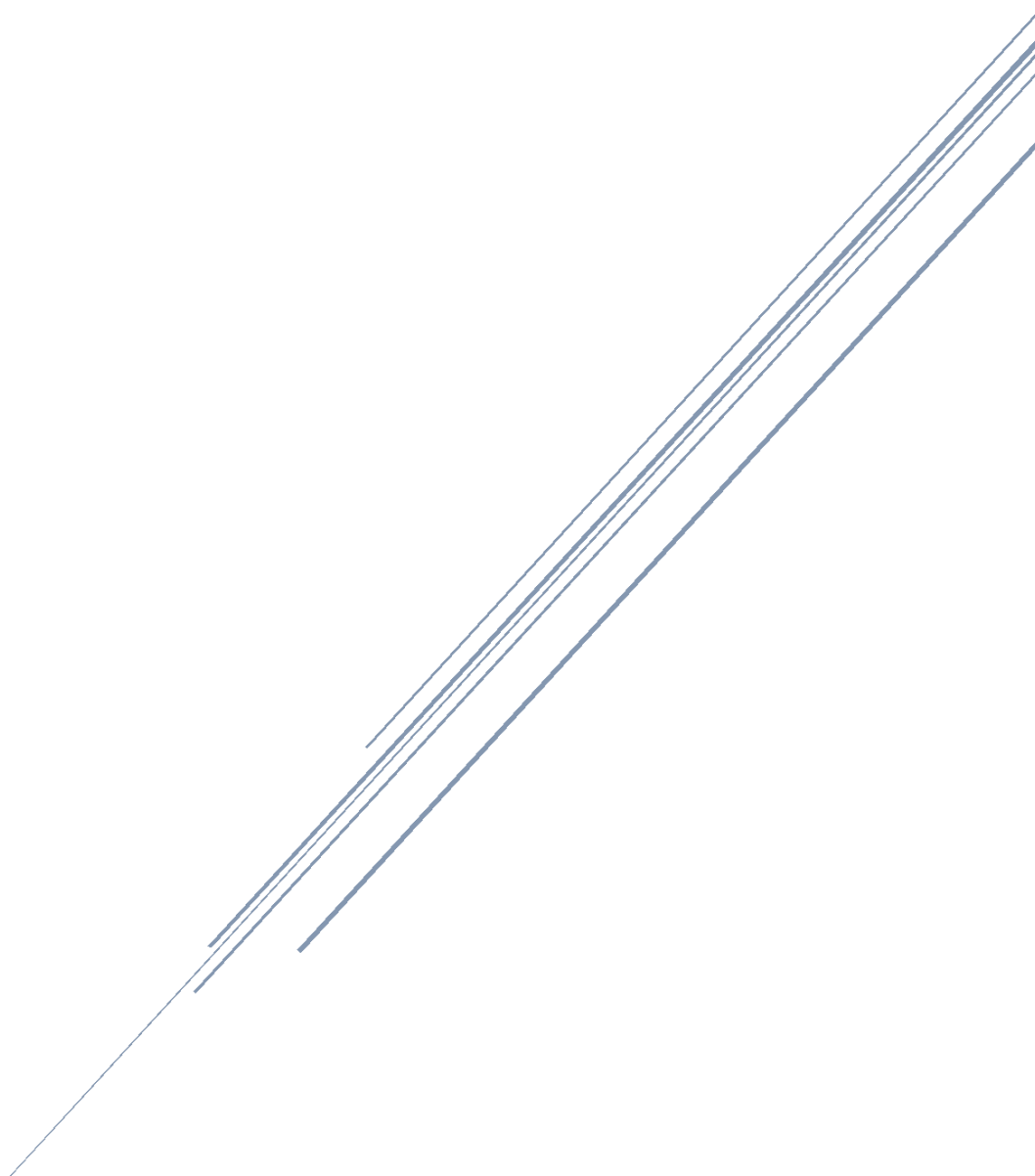
Alþýðulýðveldið Kína

Nafnið þitt (Fullt nafn)

Kennitala

Önn (Haustönn eða Vorönn og ár)

Kennari: Nafn kennara

Skóli
Áfangi

Efnisyfirlit

	Bls.
1 ALÞÝÐULÝÐVELDIÐ KÍNA	3
1.1 TUNGUMÁL	3
2 HÖFUÐBORG	4
2.1 SAMGÖNGUR	4
2.2 FÁNI KÍNA	4
2.3 BORGIR KÍNA EFTIR FÓLKSFJÖLDA	4
2.4 FJÖLMENNUSTU BORGIR MEGINLANDS KÍNA EFTIR ÍBÚAFJÖLDA ÁRIÐ 2020	4
3 HÉRUÐ Í KÍNA	5
3.1 SKILGREININGAR OG STJÓRNSÝSLUFLOKKUN	5
3.2 HONG KONG	5
4 KÍNAMÚRINN	6
4.1 TRÚARBRÖGÐ	6
5 HEIMILDIR	7

Myndayfirlit

MYND 1.1: KÍNVERSK TÁKN

MYND 2.1: FÁNI KÍNA

MYND 4.1: KÍNAMÚRINN

Töfluyfirlit

TAFLA 1.1: MEST TÖLUÐU TUNGUMÁL Í HEIMINUM

TAFLA 3.1: HÉRUÐ Í KÍNA

1 Alþýðulýðveldið Kína¹

1. Afganistan
2. Búrma
3. Bútan
4. Indland
5. Kasakstan
6. Kirgistan
7. Laos
8. Mongólía
9. Nepal
10. Norður-Kórea
11. Pakistan
12. Rússland
13. Tadsíkistan
14. Víetnam

Alþýðulýðveldið Kína nær yfir megnið af því svæði sem í menningarlegu, landfræðilegu og sögulegu samhengi hefur verið kallað Kína. Það er fjölmennasta ríki veraldar með yfir 1,4 milljarða íbúa sem flestir teljast til han-Kinverja. Það er stærsta ríki Austur-Asíu að flatarmáli og það fjórða stærsta í heiminum. Ríkið á landamæri að fjórtán ríkjum sem talin eru upp hér að framan.

1.1 Tungumál

Kinverska er það tungumál sem flestir eiga að móðurmáli ef litið er svo á að allar mállýskurnar séu undir sama hatti. Í kinversku eru margar ólíkar mállýskur og mismunur þeirra getur verið svo mikill að þær skiljast ekki innbyrðis. Hið opinbera talmál í Kína heitir Putonghua, eða „staðlaða málið“ og er afbrigði af mandarín-mállýsku sem er útbreiddasta mállýskan í Kína. Putonghua byggist fyrst og fremst á Peking-mállýsku (afbrigði af mandarín) og er töluð við kennslu í skólum og í útsendingum ljósvakamiðla. Tala má um kinversku mállýskurnar sem mállýskur eins tungumáls, eða sem sjálfstæð tungumál innan kinverska málaflokkans. Mállýskurnar skiptast sjálfar í minni mállýskur og stöðluð talmál.

Mynd 1.1: Kinversk tákn

Aðrar algengar mállýskur eru kantónska sem er t.d. töluð í Kanton-héraðinu og Hong Kong, Sichuan-mállýska sem er töluð í Sichuan-héraði og Shanghai-mállýskan sem er aðallega bundin við borgina Sjanghæ.

Tafla 1.1: Mest töluðu tungumál í heiminum

Tungumál	Fjöldi
Enska	1,35 milljarðar
Mandarínska (kinverska)	1,12 milljarðar
Hindí	600 milljónir
Spænska	543 milljónir
Arabíska	274 milljónir
Bengalí	268 milljónir
Franska	267 milljónir
Rússneska	258 milljónir
Portúgalska	258 milljónir

¹ Alþýðulýðveldið Kína er stundum kallað Meginlands-Kína til aðgreiningar frá Lýðveldinu Kína. Allt frá stofnun þess árið 1949 hefur ríkið verið undir stjórn Kommúnistaflokks Kína.

2 Höfuðborg

Höfuðborg Alþýðulýðveldisins Kína er Peking² (stundum ritað Beijing). Á kínversku merkir nafnið „Norður-höfuðborg“. Árið 2020 bjuggu um 19 milljónir búa í Peking í borgarkjarnanum, en heildaríbúafjöldi undir lögsögu borgarinnar (stórborgarsvæðinu) var um 21,9 milljónir. Peking er miðpunktur mennta og menningar auk þess sem stjórnvöld stýra landinu þaðan. Sjanghai og Hong Kong eru hins vegar meira áberandi hvað varðar efnahagsleg umsvif. Borgin er kunn fyrir ríkulegar hallir, hof og gríðarstóra steinveggi og hlið³.

2.1 Samgöngur

Segja má að Peking sé mikilvægasta samgöngumiðstöð landsins. Umhverfis borgina liggja fimm hringvegir. Í borginni er neðanjarðarlestakerfi sem tekið var í notkun árið 1971. Auk þess eru léttlestir ofanjarðar sem þjóna samgöngum innan borgarinnar. Þrjár lestarstöðvar þjóna samgöngum inn og úr borginni auk nokkurra annarra lestarstöðva í útjöðrum borgarinnar; þangað koma mörg hundruð lestir á hverjum degi.

Um 20 km norðaustur af miðborginni er Alþjóðaflugvöllurinn í Peking. Hluti flugvallarins var gerður upp fyrir Ólympíuleikana 2008.

2.2 Fáni Kína

Fáni Alþýðulýðveldisins Kína var tekinn upp við stofnun þjóðarinnar í júní 1949. Fáninn er rauður með eina stóru stjörnu í vinstra horninu og fjórar minni stjörnur í kringum hana. Stærsta stjarnan táknar samheldni undir stjórn Kommúnistaflokks Kína og hinar minni stjörnurnar tákna fjórar samfélagstéttir Kína. Rauði liturinn táknar kommúnistabyltinguna. Fáninn var hannaður af Zeng Liasong en var hann valinn úr 38 fánum í lokavali úr um 3000 fánum sem voru sendnir til ríkisstjórnarinnar.

Mynd 2.1: Fáni Kína

2.3 Borgir Kína eftir fólksfjölda⁴

Kína er fjölmennasta land heims með um 1.4 milljarða íbúa. Samkvæmt manntali Kína árið 2020 voru 105 kínverskar borgir með meira en 1 milljón manns. Alls eru 380 borgir á meginlandi Kína sem hafa fleiri íbúa en 312,000. Um 63,6% Kínverja býr í þéttbýli (2022). Mannfjöldatalning fer fram á 10 ára fresti, nú síðast 2020.

2.4 Fjölmennustu borgir meginlands Kína eftir íbúafjölda árið 2020

Borgarvæðing hefur aukist samhliða auknum íbúafjölda og efnahagsuppgangi.

Borg	Stjórnsýsla undirhéraðs	Íbúafjöldi borgarkjarna	Íbúafjöldi undir lögsögu borgar
• Sjanghæ	Borghérað _____	21.909.814	24.870.895
• Peking	Borghérað _____	18.960.744	21.893.095
• Guangzhou	Héraðsborg stýrt af fylkisstjórn _____	16.096.724	18.676.605
• Shenzhen	Borg með sjálf-stætt skipulag _____	17.494.398	17.494.398
• Chengdu	Héraðsborg stýrt af fylkisstjórn _____	13.568.357	20.937.757

² Kínamúrinn, liggur að hluta í gegnum nyrðri hluta borgarinnar, varði borgina frá áhlaupum flækinga úr auðninni.

³ Listasöfn borgarinnar og háskólar hennar gera hana að menningarmiðstöð landsins.

⁴ Erfitt getur verið að ákvarða íbúafjölda borga, bæði vegna ákvörðunar borgarmarka (sbr. Chongqing sem er bæði sveitarfélag og stórt hérað) og vegna stöðugs straums farandverkfólks til stærri borga.

3 Héruð í Kína⁵

Tafla 3.1: Héruð í Kína

Héruð í Kína				
Anhui	Peking	Chongqing	Fujian	Gansu
Guangdong	Guangxi	Guizhou	Hainan	Hebei
Heilongjiang	Henan	Hong Kong	Hubei	Hunan
Innri Mongólía	Jiangsu	Jiangxi	Jilin	Liaoning
Makaó	Ningxia	Qinghai	Shaanxi	Shandong
Sjanghæ	Shansi	Shinjang	Sesúan	Tianjin
Tíbet	Yunnan	Zhejiang		

3.1 Skilgreiningar og stjórnsýsluflokkun

Kinversk stjórnsýsla telur þrjú stig borga. Í fyrsta lagi eru það borgir sem lúta sjálfstæðri stjórn sem sveitarfélag; í öðru lagi eru það borgir sem er stjórnað af fylkisstjórnnum; og í þriðja lagi eru það borgir sem teljast hluti af sýslum. Þess utan eru borgirnar Hong Kong og Makaó sem teljast „sérstök sérstjórnarhéruð“.

Borgir sem eru sveitarfélög og borgir fylkisstjórna eru ekki „borgir“ í ströngum skilningi hugtaksins, heldur fremur stjórnsýslueiningar sem samanstanda af bæði þéttbýlum kjarna (það er borg í ströngum skilningi) umlukið dreifbýli eða minna þéttbýlli svæðum.

Borgum sem stjórnað er af fylkisstjórnnum er oftast skipt upp í margar sýslur. Til að greina slíkar borgir frá raunverulegum þéttbýlissvæðum (borg í ströngum skilningi) er notast við stjórnsýsluhugtakið „borgarhverfi“. Slík úthverfi geta verið mjög stór eða meira en 3.000 ferkílómetrar.

3.2 Hong Kong⁶

Hong Kong, opinberlega Sérstjórnarhérað Alþýðulýðveldisins Kína Hong Kong, er sérstakt sjálfstjórnarhérað í Kinverska alþýðulýðveldinu, á austurbakka árósa Perlufljóts í suðurhluta Kína.

Hong Kong varð bresk nýlenda við að Tjingveldið gaf Hong Kong-eyju eftir þegar Fyrri ópíumstríðinu lauk árið 1842. Eftir Annað ópíumstríðið 1860 var nýlendan stækkuð þannig að hún náði líka yfir Kowloon-skaga. Hún var síðan stækkuð enn frekar þegar Bretar fengu 99 ára samning um Nýju umdæmin árið 1898. Alþýðulýðveldið Kína tók við stjórn svæðisins þegar samningurinn rann út árið 1997. Borgin hefur umtalsvert sjálfstæði sem sérstjórnarhérað samkvæmt hugmyndinni um eitt land, tvö kerfi. Í Hong Kong ríkir markaðshagkerfi sem er með þeim frjálslyndustu í heimi. Hong Kong á stjórnarskrárbundinn rétt til mikils sjálfræðis, þar á meðal eigin lagakerfis, eigin gjaldmiðils, eigin tollalaga og rétt til að gera alþjóðasamninga, svo sem um flugumferð og innflytjendur. Einungis varnarmál og alþjóðasamskipti eru í höndum stjórnarinnar í Peking.

Upphaflega var svæðið þar sem Hong Kong stendur strjálbýlt sveitahérað með nokkrum fiskiþorpum. Nú eru þar ein af helstu fjármálamiðstöðvum heims og ein af stærstu verslunarhöfnum heims. Borgin er 10. mesta útflutningsland heims og 9. mesta innflutningslandið. Gjaldmiðill Hong Kong, Hong Kong-dalur, var 9. mestnotaði gjaldmiðill heims í gjaldeyrisviðskiptum árið 2019.

Hong Kong er háþróað land og er í 7. sæti á lista yfir lönd eftir vísitölu um þróun lífsgæða. Í borginni eru flestir skýjakljúfar af borgum heims og íbúar þar njóta einna mesta langlífis. Yfir 90% íbúa notast við almenningsamgöngur. Loftmengun af völdum svifryks er samt mikið vandamál.

⁵ Héruð alþýðulýðveldisins eru 33 talsins (Taívan ekki meðtalið).

⁶ Hong Kong er einn af þéttbýlustu stöðum heims, með 7,4 milljón íbúa af margvíslegum uppruna á 1.104 ferkílómetra svæði.

4 Kínamúrinn⁷

Kínamúrinn er u.þ.b. 21.196⁸ kílómetra langur virkisveggur í Kína. Núverandi Kínamúr var að mestu byggður á tímum Ming-keisaraveldisins, en Ming-ættin ríkti í Kína á tímabilinu 1368–1644. Hann var reistur til þess að vernda Kína gegn innrásum mongólskra og tyrkneskra ættflokka úr norðri og norðvestri. Þegar mest var stóðu rúmlega ein milljón hermanna vörð á múrnum. Kínamúrinn, sem er á heimsminjaskrá UNESCO, er vinsæll ferðamannastaður í Kína og eitt þekktasta mannvirki landsins.

Mynd 4.1: Kínamúrinn

Kínamúrinn er allt í allt 7300 km langur, ef tvöföldun er ekki tekin með þá er hann um 6700 km langur. Múrinn er að meðaltali sjö til átta metra háur og fer mest í 10 metra. Hann er sex metra breiður og hægt er að ganga ofan á múrnum og eru eins metra háir kantar ofan á múrnum svo hestar og menn falli ekki af honum. Tröppur liggja upp á múrinn og á 200–300 metra fresti kemur svo upphækkaður stallur sem gaf góða sýn yfir bardagann. Þar uppi kemur svo reglulega ljósviti eða skjól fyrir hermennina í stormum. Stundum var stallurinn á tveimur til þremur hæðum og voru vopn og skotfæri geymd þar inni.

Í upphafi 20. aldarinnar var hluti múrsins eyðilagður í kringum höfuðborgina. Einnig hafa verið gerð göt í gegnum vegginn fyrir vegi. Árið 1970 gekk þetta meira að segja svo langt að hluti af múrnum var rifinn niður og notaður í byggingarefni. Í dag er lítið á þetta öðrum augum og hlutinn sem var eyðilagður árið 1970 hefur verið endurbyggður og vissir hlutar af múrnum verið gerðir upp.

4.1 Trúarbrögð⁹

Í Kína má segja að þar sé að finna ekki eina þjóð heldur margar. Því er einungis hægt að tala um hefðbundna eða ríkjandi menningu og lífsstíl sem einkennir kinversku þjóðina. Kinversk menning og siðfræði er undir áhrifum konfúsíusarhyggju, daoisma, búddisma, Qi Gong og þjóðtrúar.

Fyrir um 2500 árum, á tímum Zhou ættarinnar þegar þar ríkti ófriður á milli smákónga lifðu þar tveir spekingar í Kína, Konfúsíus og Laó Tse. Þeir höfðu mikil áhrif og kenningar þeirra urðu nánast sem trúarbrögð. Konfúsíus trúði því að menn væru góðir að eðli en þeir þyrftu fræðslu. Hann trúði því að ef fólk fengu kennslu um rétta hegðun þá yrði friður en ekki lengur stríð. Fólk átti að hlusta á kennara eða höfðingja sem myndi sinna sínu fólki. Hins vegar kenndi Laó Tse mönnum að þeir ættu að lifa einföldu lífi í líkingu við lögmál náttúrunnar. Hann hélt því fram að menn ættu að stunda íhugun og innlifun til að öðlast þroska. Bókin um veginn er talinn vera bók sem Laó Tse skrifað sem er enn mikið lesin.

Trúin er margvísleg og í hverjum héraði í Kína eru ólíkar tegundir af dýrkun iðkuð. Kinversk þjóðtrú byggist á dýrkun dreka, náttúruanda, goða og forfeðra. Margir kinverjar trúa á Qi Gong, sem hefur verið löng hefð fyrir íhugun, líkamsæfinga og lífsorku. Markmiðið með því að stunda Qi er að fá hugarró og góða heilsu. Daoismi er hluti af kinversku þjóðtrúnni og eru kinversk heimspeki og trúarbrögð (sem byggja á kenningum Laó Tse frá 4. öld f.kr.) en hann gengur út á það að lifa í sátt við Dao (vegin sem er undirliggjandi kraftur alheimsins).

Dagsetning (Eyddu síðan þessum texta)

Nafnið þitt (Fullt nafn – Skáletrað – Eyddu síðan þessum texta)

⁷ Árið 1987 var Kínamúrinn settur á heimsminjaskrá UNESCO. Múrinn er nú vinsæll ferðamannastaður í Kína og á ágangur ferðamanna á múrinn nú mestan þátt í að þörf er á viðhaldi og viðgerðum á honum.

⁸ Áður var talið að múrinn væri tæplega 9.000 kílómetra að lengd en hinar nýju mælingar sýna að hann er í raun rúmlega 21.000 kílómetra langur.

⁹ Meðlimir kinverska kommúnistaflokksins eru trúleysingjar, en kinversk stjórnvöld leyfa venjulegu fólki að iðka trúarbrögð.

5 Heimildir

- Kína. (2022, 13. nóvember). *Wikipedia, frjálsa alfræðiritið*. <https://is.wikipedia.org/wiki/K%C3%ADna>
- Kínamúrinn yfir tvöfalt lengri en áður var talið. (2012, 8. júní). *visir.is*. <https://www.visir.is/g/20121051781d>
- Kínamúrinn. (2022, 18. desember) *Wikipedia, frjálsa alfræðiritið*.
<https://is.wikipedia.org/wiki/K%C3%ADnam%C3%BArinn>
- Kínverska. (2021, 11. mars). *Wikipedia, frjálsa alfræðiritið*. <https://is.wikipedia.org/wiki/K%C3%ADnverska>
- Mochere V. (á.á.) *Topp 20 mest töluðu tungumál í heiminum 2023*. <https://victormochere.com/is/top-20-most-spoken-languages-in-the-world>